

Rýzmberský landfrýd a rytířsko-měšťanský spolek Jana Klenovského

Středověkou institucí, vznikající v přímé souvislosti se soukromou válečnou iniciativou a násilím ohrožujícím i zemskou bezpečnost, byly „landfrýdy” neboli „zemské míry”. K původnímu motivačnímu zřeteli landfrýdních zřízení - omezit či úplně zakázat válčení, násilnosti a loupeže uvnitř země se přirozeně velmi záhy objevují i snahy využít těchto institucí k politickým cílům ať ze strany panovníka, nebo různých mocenských feudálních uskupení.

Při chronicky nedostatečné bezpečnosti středověkých komunikací sledovala primární zřetel landfrýdních zřízení především města, pro něž byla silniční bezpečnost důležitou podmínkou úspěšného obchodování, zatímco ta část šlechty, pro níž bylo soukromé válčení takřka přirozeným živlem a zároveň zdrojem obohacení, neměla k landfrýdům omezujícím její svévolnost, příliš velké sympatie. Bylo by ovšem zjednodušením tvrdit, že šlechta se k zřizování landfrýdů stavěla zásadně odmítavě. Bylo ještě dost důvodů k tomu, aby podle konkrétních okolností ochotně landfrýdní zřízení akceptovala.

V době poděbradské byli do čela krajských landfrýdů voleni jeden nebo dva hejtmani, kteří měli jako poradní orgán radu složenou ze zástupců stavů příslušného kraje. Složení těchto rad v landfrýdech, které se staly mocenskou základnou k vzestupu Jiřího z Poděbrad, ukazuje na převahu rytířsko-měšťanského živlu a bylo výrazem politické emancipace nižší šlechty a měšťanstva, jako jednoho z důsledků husitské revoluce.

Záměrem této studie je poukázat na dvě zajímavé reminiscence rytířsko-měšťanského spojení z doby poděbradské ještě, za vlády prvního jagellonského krále Vladislava II. Bylo už naznačeno, že nižší stavy - rytířstvo a měšťanstvo - byly hlavní mocenskou oporou Jiřího z Poděbrad. Nastoupení jagellonské dynastie je pak ve znamení vzestupu moci prvního stavu - panstva, které postupně připoutává a podřizuje nižší šlechtu svým politickým cílům, kterým integrační tendence rytířsko-měšťanské byly v zásadě nepřijatelné.

Prvním pokusem spojení nižší šlechty s královskými městy prostřednictvím regionálního landfrýdního zřízení je koalice sedmi královských měst plzeňského a prácheňského kraje - Plzně, Klatov,

Domažlic, Stříbra, Písku, Vodňan a Sušice s některými rytíři těchto oblastí. Příslušníci tohoto spolku, který případně nazval Palacký první akciovou společností v Čechách, chtějí na společné náklady koupit pohraniční hrad Rýzmberek u Kdyně od Wolfa Rýzmberského z Janovic.¹⁾ Tento hrad měl důležitou strategickou polohu, neboť ovládal Všerubský průsmyk, kterým procházela jedna z nejdůležitějších dálkových obchodních cest vedoucí z Řezna do Čech. Z Rýzmbereka bylo také možno ovládat kdyňskou, stříbrskou, tepelskou a nýrskou silnici a pobírat na nich poplatky z mýt.

Koalice měla některé rysy landfrýdů doby poděbradské: členové spolku se zavazovali bránit mír v této oblasti a ochraňovat kupecké výpravy na silnicích před loupežnými případy. Ve spolku nebyl účasten ani jeden člen panského stavu, což ukazuje na jeho výhradně rytířsko-měšťanský charakter.

Podmínky vstupu do rýzmberského landfrýdu na základě majetkového censu byly přijatelné i pro málo majetné členy: za každý kus dobytka nebo koně jeden bílý groš, eventuálně pro příslušníky bez živého majetku jeden bílý groš z hlavy. Pro měšťany, kteří neměli dobytek ani koně, byl poplatek velmi tolerantní - měli vybrati, „což bylo slušného“.

V čele koalice měli být čtyři „starší“, volení na dva roky, po dvou z každého stavu. Tito čtyři starší měli dosazovat hejtmana hradu Rýzmbereka a disponovat soudní pravomocí k rozsuzování při vzniklých účastnících landfrýdu.

Vznik koalice ukazuje na to, že olupování obchodníků na silnicích nutilo královská města k systému kolektivní ochrany bez ohledu na náboženské rozdíly (katolická Plzeň s utrakvistickými městy). Tento jev byl v následujícím období jagellonské vlády trvalý, i když mohutná koalice více než třiceti královských měst vzniklá v roce 1502 byla podmíněna potřebou politického sjednocení proti šlechtě, která útočila na její hospodářská a mocenská práva.

Prevence loupežné a svéprávné činnosti byla velmi konkrétně v zachovaných ustanoveních rýzmberského landfrýdu rozvedena. Předně tu stojí zákaz odboje proti králi nebo zemskému soudu a vedle toho záповěď vzájemných záští členů spolku. Je pamatováno i na případ bezvládí - za tohoto stavu nesmí počínat člen spolku žádné rozbroje a činit škody ostatním landfrýdníkům. Vyskytne-li se takový kazimír, má být uvězněn na hradě Rýzmbereku, a jestliže odepře náhradu poškozenému, hrozí mu nejvyšší hrdelní a majetkové sankce.

Členové rýzmberského landfrýdu nesměli na svých statcích trpět či přechovávat lupiče a vrahy a každý násilný skutek měl být veřejně

¹⁾ Základní údaje o rýzmberském landfrýdu najdeme v 9. díle Hradů A. Sedláčka, s. 65-66. Stanovy spolku publikoval A. Rezek, Smlouva o zámek Risenberk, jež rytířstvo i města krajův Plzenského a Práchenského koupili od Wolfa z Janovic r. 1497, Sborník historický IV, 1886, s. 372-376

oznámen v městech spolku s udáním veškerých známých indicií spáchaného zločinu. Landfrýdní smlouva dále ukládala členům spolku povinnost okamžitě stíhat pachatele a zároveň se měli landfrýdníci vzájemně varovat, případně ochraňovat proti odbojníkům a zločincům.

Vcelku bezpečnostní nařízení rýzmberského landfrýdu vycházela z intencí českých stavovských sněmů v letech 1492 a 1494, jejichž usnesení obrážela velmi neuspokojivý stav zemské bezpečnosti. Krajské sjezdy pak měly nařízení policejního charakteru rozpracovat v místních podmínkách.

Král Vladislav však krajské sjezdy v roce 1494 zakázal, a tak účastníci sjezdu plzeňského kraje v Klatovech se na příkaz krajského hejtmana Půty Švihovského rozešli, aniž co dojednali.

Spolku na koupi hradu Rýzemberka tak nelze upřít snahu navázat na obecné snahy devadesátých let omezit či likvidovat zemské škůdcovství, i když - jak je zřejmé z některých ustanovení landfrýdu - měl ambice podstatně přesahující tento cíl.

Pro příslušníky spolku z řad nižší šlechty byla účast v připravovaném landfrýdu velmi lákavá z několika důvodů. Bavorské případně falcké útoky na Klatovsko a Domažlicko vyvolávající odvetné české akce, byly vcelku běžnou záležitostí celého 15. století. Při bavorských vpádech do jihozápadní pohraniční oblasti docházelo k rychlému dobytí a vypálení fortifikací a zpusťování četných vesnic.

Stanovy rýzmberského landfrýdu nabízely rytířstvu přestěhovat se i s rodinou do města a mít tam své válečné stanoviště.

Hrozba války s Bavorskem byla právě v době jednání o landfrýd aktuální pro Heřmana Janovského z Janovic, který vystoupil ze služeb knížete Albrechta IV. Bavorského a byl připraven vymáhat zaplacení svého žoldu a dalších pohledávek soukromou válkou.²⁾ Od roku 1496 byl ve válce s bavorským knížetem rytíř Bohuslav Rochce z Otova.³⁾ Téhož roku žaloval Trystram Kocovský na Veselí u Klatov, že mu Bavoři chtěli přepadnout sídlo. Velmi napjaté vztahy k Bavorsku měli v té době ještě páni Herštejnští z Velhartic na Novém Herštejně, hradě vypáleném a rozbořeném Bavorsky v roce 1475, dále rytíři Pajrečtí z Janovic a Výrkové z Rýzemberka, jejichž sídla Pajrek a Úsilov byla postižena bavorskými útoky obdobně jako Nový Herštejn.⁴⁾

²⁾ O Heřmanovi Janovském A. Sedláček, Hradky IX, s. 138 ad., Prášek J.V., Některé příspěvky ku záští Heřmana a Oldřicha z Janovic s králi Vladislavem II. i Ludvíkem a zemí Českou in: Sborník historický II, 1884, s. 349-359. Četné listiny ke sporu Janovského s bavorským knížetem jsou v muz. diplomatárii ANM, Kön. bay. allgem. Reichsarchiv München, sv. Böhmen u. Oberpfalz, Lit. L, Pars XXI, k r. 1503

³⁾ AČ 1, s. 331. Záští pokračovalo ještě v dalších letech, jak ukazují opovědné listy Heřmana Janovského, Bohuslava Rochceho, Václava a Markvarta z Přestavlk, Václava Malonického z Jindřichovic, Jiříka z Úloha, Jana z Hognestu a dalších knížeti Albrechtovi v r. 1502 (muz. dipl. ANM, K.b.allg. Reichsarchiv München, Böhmen u. Oberpfalz, Lit. K, Pars X)

⁴⁾ Útoky Bavorů na české hrady na Klatovsku viz Sedláčkovy Hradky IX. v příslušných kapitolách.

Pro členy spolku z řad rytířstva vyhlašuje klausule landfrýdní smlouvy, že v případě války mohou z královského města „sjezdy činiti, holdovati, bráti, šacovati... hrdel svých i město opatrující se vší pilností“. Královské město si pak vyhrazovalo za poskytnutí služeb a nákladů na válku polovici „holdů, šacuňků a vzatků“. To ukazuje, že rýzmberský landfrýd jako spolek zajišťující zemskou bezpečnost se mohl obratem změnit z obranné v útočnou válečnou koalici. Tato potencionální síla spolku se ukázala v konkrétních podmínkách doby jako slabina, neboť možnost vzniku silné regionální organizace rytířsko-měšťanské vzbuzovala mezi českým panstvem nepříjemné vzpomínky na dobu vlády Jiřího z Poděbrad. O možnosti střetu s panskou oligarchií celkem nezakrytě landfrýdní stanovy hovoří s tím, že kdyby „páni JMt nevuoli okázali nesousedsky“ mají landfrýdníci společně „tůž měrú odplacovati“.

Vedle motivací strategicko-vojenských hrály neméně důležitou úlohu i motivace ekonomické, závislé na bezpečnosti a aktivitě obchodního podnikání. Jednalo se o celní poplatky náležející jednak přímo ke hradu Rýzemberku, jednak cla a mýta na državách jednotlivých landfrýdníků. Z rytířů, kteří byli stejně jako města zainteresováni na nerušeném obchodním tranzitu, známe jmenovitě Petra Kaplíře ze Sulevic a Václava Roupovského z Roupova. Kaplíř získal pro svou osadu Vimperk povýšení na město v roce 1479 s právem výročního trhu a také obnovil vimperskou cestu do Bavorska, na které bylo již v dřívějších dobách vysazeno clo příslušející majitelům vimperského hradu.⁵⁾

Václav z Roupova, držící se svými mladšími bratry rodový hrad v blízkosti frekventované komunikace Plzeň - Klatovy, získal roku 1486 clo ve Stříbře a roku 1493 koupil městečko Prachatice na známé Zlaté stezce.⁶⁾ Z monopolního postavení v solném obchodu, podepřeného privilegiem nuceného skladu, kynul prachatické vrchnosti nemalý zisk, samozřejmě za předpokladu nerušeného obchodního tranzitu.

Velice výhodné postavení na komunikacích plzeňského kraje měl hrad Klenová a tvrz Janovice, náležející dalším dvěma členům rýzmberského landfrýdu Janovi Klenovskému a Heřmanovi Janovskému. Můžeme předpokládat, že další cla a mýta byla i na statcích ostatních členů spolku z řad rytířstva, z nichž už známe jen Volfa Rýzmberského z Janovic, Otíka Kamýckého ze Stropčic a Beneše Častolára z Hořovic.

Z hlediska rozložení měst a fortifikací hlásícím se k rýzmberskému landfrýdu měla připravovaná koalice ovládnout prakticky všechny důležité komunikace přes Šumavu a Český les. Dálková trasa z Norimberka, jakož i další silnice z Horní Falce, procházely vesměs

⁵⁾ Sedláček, Hrady XI, s. 144

⁶⁾ Tamtéž VII, s. 226 a IX, s. 199

Stříbrem a pokračovaly na Prahu přes Plzeň, kromě jedné, procházející Domažlicemi. V centru sledované oblasti měly vynikající položení Klatovy (a s nimi již zmíněné Janovice a Klenová), kde byla křižovatka pěti silnic - dvou z Bavorska, jedné z Horní Falce, plzeňské a budějovické. Zlatou stezku kontrolovaly již dotčené Prachatice a vedle nich Vodňany, které společně s Pískem ovládaly i lineckou trasu na Prahu.

Pojato z většího nadhledu měl rýzmberský landfrýd ovládnout po stránce vojenské i celní podstatnou část jihozápadní hranice Čech a frekventovanými trasami dálkového obchodu z Řezna, Norimberka a Lince.

Královským městům a rytířům zúčastněným v koalici tedy slibovala realizace landfrýdu nepochybné hmotné i mocenské výhody. Připravovanému spolku však nakonec nepomohlo ani vyhlášení značně rigorózních zásad zakazujících obžerství, vrhcáby a karetní hry. Proti landfrýdu se ostře postavilo panstvo argumentující demagogicky tím, že se jedná o „puntování“ proti králi a zemi a rozšiřovalo pověsti o připravované vzpouře v jihozápadních Čechách.

Nejvyšší zemský hejtman Petr z Rožmberka zajel osobně 13. listopadu 1497 do Plzně, aby se seznámil se stanovami landfrýdního zřízení. Rytířům, s kterými o věci diskutoval, slíbil sice jakous podporu, ale napsal o záležitosti panovníkovi v takovém světle, že ten nařídil, aby byla na nejbližším zemském sněmu řešena věc rýzmberského landfrýdu na prvním místě a zároveň ustanovil jako prostředníky mezi pány a rytířstvem Petra z Rožmberka a Jana ze Šelnberka. Ukazuje to, že formující se šlechtická jednota pansko-rytířská měla ještě v té době značné trhliny právě díky připravovanému landfrýdu.

Vyústění celé záležitosti však nakonec potvrdilo slabost měšťansko-rytířské koalice v měnících se společensko-ekonomických podmínkách konce století, kdy panstvo postupně připoutávalo kolísající a avanturistické rytířstvo k frontálnímu útoku na hospodářské a politické pozice královských měst.

Přes audienci vyslanců landfrýdů u soudců zemských a dopisu Jana Klenovského, Volfa a Heřmana z Janovic nejvyššímu hejtmanovi Petrovi z Rožmberka, dvou akcí obhajujících vehementně nezávadnost landfrýdu a jeho čestné úmysly, zprostředkoval nakonec Petr z Rožmberka koupi hradu Rýzmbberka pro svého švagra Jindřicha Prušenka ze Štetenberka a jeho syna Oldřicha, ačkoliv tito rakouští šlechtici ještě ani neměli český inkolát. ⁷⁾ Čeští páni, kteří jinak velmi nepřátelsky vystupovali proti zakupování cizí šlechty v zemi, byli v tomto případě překvapivě tolerantní.

⁷⁾ Vančura J., Dějiny Klatov I, Klatovy 1927, s. 262-263

Smutným paradoxem osudu hradu Rýzemberka, který měl být strážcem bezpečnosti v exponované pohraniční oblasti bylo, že ho nakonec koupil muž, který byl později znám jako podporovatel nenapravitelných zemských škůdců a vyhlášených silničních lupičů a opovědníků Kaufunků z Chlumu.⁸⁾

Petr z Rožmberka koupil od Jana z Roupova Prachatic (1501) a vimperské panství doznává také majetkovou změnu, kdy jeho držitelem se stává Zdeněk Malovec.⁹⁾ Ztráta Rýzemberka, Prachatic a Vimperka znamenala značné oslabení rozpadajícího se spolku, nicméně integrační tendence rytířsko-měšťanské v jihozápadní pohraniční oblasti přetrvávaly až do prvního desetiletí 16. století.

Ústřední osobností politických idejí navazujících na nerealizovaný rýzberský landfrýd se stal Jan Klenovský na Klenovém a Žinkovech, ambiciózní vnuk a dědic známého husitského hejtmana a válečníka Přibíka z Klenové.¹⁰⁾ Svou politickou kariéru začíná Klenovský v 80. letech 15. století jako přisedící dvorského soudu za rytířský stav, v 90. letech se stává předním jednatelem rýzberského landfrýdu. V roce 1499 se podepisuje jako jeden z ručitelů královských dluhů, což naznačuje jeho solidní majetkovou situaci a zároveň ambice politické. V roce 1500 se stává Jan Klenovský držitelem úřadu karlštejnského purkrabství za rytířský stav, podle některých historiků (V. Tomek, A. Sedláček) jen do roku 1502, podle údaje v dvorských deskách do roku 1504. V tomto roce je také naposled uváděn ve funkci karlštejnského purkrabí za panský stav Zdeněk Lev z Rožmitálu, což může být jistým vodítkem k hledání příčin Klenovského rezignace.

Dalším důvodem k opuštění tak reprezentativního úřadu - vedle hodnosti nejvyššího písaře vlastně nejvyšší dosažitelné mety ve státní správě pro příslušníka rytířského stavu - mohla nejspíše být nominace Jana Klenovského za hejtmana plzeňského kraje v roce 1502. Právě v roce předpokládané abdikace Klenovského z karlštejnského purkrabství se poměry na severozápadní hranici Čech v souvislosti s landshutskou válkou mezi rýnskými a bavorskými Wittelsbachi vyhrotily natolik, že hejtmanská funkce v plzeňském kraji vyžadovala bezpodmínečně stálou aktivní přítomnost.

Jinou závažnou indispozicí pro držení úřadu strážce korunovačních klenotů a karlštejnského archívu obsahujícího nejvýznamnější státní listiny mohla být i výrazná probavorská orientace Jana Klenovského, zachytitelná už v roce 1496, tedy krátce před vznikem rýzberského landfrýdu.

⁸⁾ Oldřich ze Štettenberka, povýšený císařem na hraběte z Hardeka, koupil na přelomu století kladské hrabství, jehož součástí bylo i manství Homole, náležející Kaufunkům z Chlumu. Neblahé působení těchto loupežných rytířů ve Slezsku a Čechách, viz Perlbach V., Die Herren von Kauffung auf dem Hummelschlosse, in: Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens 10/1, s. 34-86, Breslau 1870

⁹⁾ Sedláček Hrady VII, s. 226 a XI. s. 148

¹⁰⁾ O něm tamtéž IXX, s. 158, jeho působení na dvorském soudě Desky dvorské, díl VIII., ed. G. Friedrich Praha 1944, s. 228, 297, 434, jako ručitel královských dluhů v král. registrech. AČ 6, s. 580.

V té době Jan Klenovský společně s Přibíkem z Dobrše, Volfem Rýzmberským z Janovic a Bedřichem Škorní z Malonic vystoupil ostrým písemným napomenutím proti Bohuslavovi Rochci z Otova, který vedl soukromou válku s knížetem Albrechtem Bavorským.¹¹⁾ Sňatkem se Jan Klenovský spřiznil s bavorskou šlechtou a své syny posílal k vychování na mnichovský knížecí dvůr. Za blíže nespecifikované služby poskytoval Albrecht Bavorský Janu Klenovskému roční plat 100 zlatých. Podle některých listin amberského archivu poskytoval Klenovský knížeti Albrechtovi špionážní zprávy o protibavorských akcích připravovaných v Čechách. Po vzoru svého děda Přibíka se Klenovský pokoušel i o získání nějakého purkrabství v Bavorsku, ovšem tak velkou důvěru u bavorských knížat nezískal.¹²⁾

Kolem Jana Klenovského se vytvořila jakási bavorská strana, k níž podle bavorských a falckých pramenů můžeme počítat především bystřické Koce a Otíka Kamýckého ze Stropčic. Jindřich Koc z Dobrše se stal ještě před koncem století purkrabím na bavorském hradě Falkensteině a společně se svým bratrem, spoludržitelem Bystřice nad Úhlavou, patřili k nejvýznamnějším důvěrným informátorům a poradcům knížete v českých záležitostech.¹³⁾

K bavorské straně patřil původně i Heřman Janovský z Janovic, který byl po vzoru svého otce ve vojenských bavorských službách, ale právě v době vznikání rýzmberského landfrýdu ze služeb knížete Albrechta vystoupil a požadoval vedle nezaplaceného žoldu svého a otcova ještě náhrady za škody způsobené bavorskými vpády počínaje rokem 1467. Spor přerostl v soukromou válku proti Bavorsku, což vedlo k rozštěpení původní bavorské strany, neboť k Janovskému se přidali např. opálečtí Škorňové. Rozpory uvnitř původně jednotného probavorského společenství nebyly ovšem tak ostré, jak by se na první pohled zdálo. Možno to dokumentovat na podivuhodné symbióze Klenové a Janovic, vzdálených od sebe pouhé 2 km. Hrad Klenová je ještě slušně zachovaná zřícenina v těsném sousedství novodobého zámku, zatímco na místě bývalé janovické tvrze je dnes jakoby symbolicky hřbitov.

Rytíři Janovští a Klenovští byli stejného původu a erbu šachovnicového pruhu na červeném štítě - a tyto příbuzenské vztahy více či méně respektovali, vedle toho tu působila i silná stavovská solidarita včetně tichého uznání zvykového šlechtického práva na soukromou válku. Vladislavské zemské zřízení nepovolené soukromé války zakazovalo, navíc král osobním poselstvím Heřmanovi Janovskému pod nejpřísnějšími

¹¹⁾ Viz pozn. 3

¹²⁾ O vztazích Jana Klenovského k Bavorsku listiny v muz.dipl. ANM, K.b.allg. Reichsarchiv München, Böhmen und Oberpfalz, Lit. L, Pars XXI, k září r. 1502. Švagrem Jana Klenovského byl pšlegár na Lonsbergu Degnhart von Wahnstorf na Leuchtprechtling.

¹³⁾ O bystřických Kocích Sedláček v Hradech IX, s. 129 a Brunner J., Schloss und Herrschaft Sattelpeilnstein in: Verhandlungen des historischen Vereines von Oberpfalz und Regensburg 57, Regensburg 1905

sankcemi také přikázal, aby se proti knížeti Albrechtovi Bavorskému vystříhal násilných postupů.¹⁴⁾ Přesto proti svému nejbližšímu sousedovi na janovické tvrzi Jan Klenovský nikdy mocensky nezakročil, i když k tomu byl z funkce krajského hejtmana povinen a oprávněn.

Charakteristická epizoda pro vztahy Janovice - Klenová se udála roku 1502. Když byl oloupen v Čechách jistý bavorský měšťan a žádal stíhání pachatelů, vyslal Jan Klenovský šest mužů, kteří dorazili po stopě činu do Janovic, což ale bylo - kromě oznámení tohoto zjištění knížeti Albrechtovi Bavorskému - také vše, co bylo proti Heřmanovi Janovskému podniknuto.¹⁵⁾ V každém případě však Janovi Klenovskému nebyla válka jeho souseda s Bavorskem milá, a proto také přijímá společně s Otíkem Kamýckým, Kryštofem z Gutštejna a Půtou Švihovským úlohu smírčího soudce v případě Heřman z Janovic kontra Albrecht Bavorský.

Janovský se však s bavorským knížetem nedohodl a v rodové válce Wittelsbachů mezi bavorskou a falckou větví v letech 1504-1505 vstoupil jako jeden z nejvýznamnějších českých kondotierů do žoldnéřských služeb rýnských falckrabí proti Albrechtovi Bavorskému a jeho spojencům. Naproti tomu nemáme žádné zprávy o tom, že by se Klenovský v této válce na bavorské straně účastnil.¹⁷⁾

Konec bavorsko-falcké války však znamenal ústup Heřmana Janovského z ostře protibavorských pozic, neboť rýnští falckrabí prohráli a nebyli schopni vyplatit všem českým válečníkům jejich žold. Když se falctí vyslanci vraceli v září roku 1505 z Prahy a zastavili se na Klenové, přijel sem i Heřman Janovský a při stolování vyhrožoval, že se vyprodá z království jako Jiřík z Gutštejna a vypoví válku.¹⁸⁾ Z toho je vidět, že Janovský měl na Klenové stále otevřené dveře i přesto, že jeho nepřátelství s Bavorskem ještě nebylo ukončeno.

Otevřené záští proti rýnským Wittelsbachům započal Janovský v létě roku 1507 společně s Albrechtem ze Šternberka a dalšími českými šlechtici.¹⁹⁾ V této válce zůstal Jan Klenovský neutrální, ale právě v souvislosti s tímto střetnutím narážíme ve falckých pramenech na existenci rytířsko-měšťanského spolku, aniž by bylo možné zjistit dobu jeho vzniku, případně přímou kontinuitu s rýzmberským landfrýdem.

¹⁴⁾ Král Vladislav hrozil Janovskému hrdelním trestem v dopise dat. v Budíně 23. 8. 1501 (AČ 1, s. 334)

¹⁵⁾ Viz koncept bavorské obhajoby proti Heřmanovi Janovskému vypracované podle rad Půty Švihovského, Jindřicha Koce a Otíka Kamýckého v r. 1503 v muz. dipl., sign. jako v pozn. 12

¹⁶⁾ Viz akta k tomuto sporu z r. 1503 tamtéž.

¹⁷⁾ Účast Heřmana Janovského v landshutské válce prokazuje m.j. žoldnéřská kvittance dat. 27. 9. 1504 tamtéž (Lit. M, Pars. XII a Würdinger J., Kriegsgeschichte von Bayern, Franken, Pfalz und Schwaben von 1347 bis 1506, München 1868, díl 2, s. 262). Týž autor (s. 197) uvádí, že bavorští diplomaté jednali v únoru r. 1504 v Klatovech s Klenovským (Klenau), Kamýckým, Janovským a dalšími rytíři z okolí o najmutí 6 000 žoldnéřů do války proti Falci. Bavorská strana ovšem naverbovala jen třetinu požadovaného počtu, což připisují hlavně tomu, že Janovský se nenechal zlákat do bavorských služeb a naopak verboval na Klatovsku pro Ruprechta Falckého.

¹⁸⁾ Sedláček, Hradý IX, s. 139

¹⁹⁾ Opovědné listy z 27. 8. 1507 adresované kurfiřtovi Filipovi Falckému, jeho synovi Fridrichovi a vnukům v muz. dipl., K.b. geheim Staatsarchiv München, sign. 531/8. Listy hornofalckého vicedoma Ludvíka z Eibu, koubského purkrabího Ludvíka z Hapsbergu a dalších proti Albrechtovi Zelenohorskému ze Šternberka a jeho spojencům, dat. 14. 9. 1507, tamtéž, arch. Amberg, Böhmen 1120

První zpráva je z pera Přibíka Koc z Dobrše, který píše na počátku října roku 1507 falckému místodržícímu (vicedomovi) v Horní Falci, že Jan Klenovský hejtman jejich společenství, odjel do Prahy a ustanovil ho svým zástupcem. Právě v době nepřítomnosti Klenovského napadl ozbrojený oddíl z hornofalckého Arnschwangu vesnici Loučim a odvedl odtud všechny dobytek. Vlastníkem této vesnice a zároveň členem rytířsko-měšťanského spolku byl Jan Příchovský z Příchovic. Koc uvedl ve svém dopise, že byl vyzván ostatními členy spolku, aby útočníky z Arnschwangu stíhal, což byl jako zástupce hejtmana povinen. Nicméně tak neučinil v důvěře, že ukořistěný dobytek bude vrácen.²⁰⁾

Ve stejném smyslu napsal Přibík Koc ještě koubskému purkrabímu Kryštofu Zengerovi, do jehož úřední kompetence Arnschwang náležel, a žádal, aby dobytek z Loučimi zůstal zatím pohromadě až do dalšího rozhodnutí hornofalckého místodržícího. Proti tomu se ale Kryštof Zenger vzápětí ohradil, že v Loučimi byla poskytována podpora nepřátelům Horní Falce a postih vesničanů byl tím oprávněný.²¹⁾

Z české strany poskytl hornofalckému vicedomovi nejdůležitější informace Václav Úňovský z Krásného Dvora. Napsal, že Příchovský není nepřítel Falce a je ve svazu rytířstva a měst, jehož cílem je bránit své členy proti bezpráví. Úňovský upozorňoval, že svaz v případě nevrácení ukořistěného dobytka je rozhodnut zaútočit na Horní Falc v síle dvou tisíc mužů, ale po poradě s Janovským se rozhodl, že bude nejprve písemně žádat satisfakci.²²⁾

Tuto žádost Jan Klenovský po svém návratu na Klenovou znovu urgoval, ale rozšířil ji ještě o Buriana Fremuta ze Stropčic, kterému falctí nájezdníci vypálili dva dvory v Mileticích, svého poddaného z Hořejšího Nýrska, který byl falckými oloupen a blíže neznámého Schücka, a upozornil přitom na to, že nepřátelství Albrechta ze Šternberka, Heřmana z Janovic a některých dalších z plzeňského kraje se jejich svazu netýká. Pohoršoval se také nad tím, že nikomu z jejich spolku nebyl zaslán opovědný list. Na poslední výtku se hned Klenovskému ozval koubský purkrabí Kryštof Zenger s tím, že již zasláné opovědné listy neplatily jen pro zjevné nepřátele Falce, ale i pro ty, kteří jim poskytují stravu, přístřeší a jinou pomoc.²³⁾

Neústupnost koubského purkrabího ovšem kontrastovala s falckými obavami, že svaz Jana Klenovského se spojí s opovědníky Albrechtem ze Šternberka a Heřmanem Janovským. Kryštof Zenger hlásil svým nadřízeným, že Čechové po výpadu přes hranice zasekali silnici na

²⁰⁾ Kocův dopis dat. 5. 10. 1507 na Bystřici, tamtéž, Amberg, Böhmen 1120

²¹⁾ Dva dopisy dat. 5. a 6. 10. 1507, první Kocův Zengerovi, druhý Zengerova odpověď, tamtéž.

²²⁾ Dopis Úňovského dat. 6. 10. 1507, tamtéž.

²³⁾ Dopis Klenovského, titulujícího se zde jako "Hauptman der geselschaft", dat. 10. 10. 1507 na Klenové a Zengerova odpověď dat. v Koubě téhož roku, bez udání dne, tamtéž.

Nýrsko,²⁴⁾ které jak víme drželi bystřičtí Kocové společně s Janem Klenovským. Posádka v Arnschwangu byla posílena a její velitel hlásil do Amberku, že získal dva zkušené vojáky z panství Jindřicha Gutštejna, kteří dobře znají pohraniční komunikace a jsou schopni naverbovat dvě stovky ozbrojenců.²⁵⁾ Ve vojenském ležení v Koubě se shromáždili šlechtici z okolí a odtud psali vicedomovi do Amberka o loučimském incidentu. Obhajovali ukořistění šesti kusů dobytka tím, že syn Jana Příchovského je spojenec zjevného nepřítele Falce Ladislava ze Šternberka na Bechyni.²⁶⁾ Rovněž sám Kryštof Zenger na výtky amberského vicedoma, aby bral kořist nepřátelům a ne přátelům, se opět obhajoval, že třicet jezdců, kteří vyjeli proti Falci ze Zelené Hory, měli své útočiště v Loučimi, a právě v noci před loučimským incidentem zde v hospodě přenocovali tři jezdci.²⁷⁾

Z královských měst plzeňského a prácheňského kraje, která byla účastna v bývalém rýzmberském landfrýdu je v Zengerově dopise zmínka o Domažlicích. Zde nechala městská rada veřejně provolat výzvu ke stíhání útočníků z Falce. Účast domažlických ozbrojených oddílů na odvetných vpádech do Falce je také potvrzena z četných jiných zpráv, nikdy však ve spojitosti s Janem Klenovským nebo bystřickými Koci, nebo jinými městy bývalého rýzmberského landfrýdu. Ve falckých žalobách o pustošivých a paličských útocích z Čech v letech 1507-1508 jsou Domažlice uváděny výhradně ve spojení s příslušníky českého panského stavu: borskými a přimdeckými Švambergky, Švihovskými z Rýzemberka a Zdeňkem Dobrohostem z Ronšperka.²⁸⁾

Téměř s jistotou můžeme předpokládat, že ve svazu měst a rytířstva pod hejtmanstvím Jana Klenovského byla Plzeň. Hlavní krajské město se však stavělo k válce s Falcí zdrženlivě, ač právě ono bylo velice citelně postiženo ve svém záští s Janem Bavůrkem ze Švamberka a jeho komplicem Andrlem z Bachu. Kumpánům jmenovaných opovědníků lze bezpochyby připsat největší účast na čtyřech ničivých požárech Plzně v létě roku 1507. Bavůrek a Andrle byli ve spojení s odbojnými pány z Gutštejna, kteří vedli svou válku proti Čechům právě z Horní Falce.²⁹⁾

Rovněž Stříbro, bývalý člen rýzmberského landfrýdu, mělo "svého" opovědníka Jorga Raba, který válčil proti městu z Falce.³⁰⁾ Nicméně kromě Domažlic nemáme jinou zprávu o nějakém nepřátelském počínání královských měst bývalého rýzmberského landfrýdu.

²⁴⁾ Zpráva Zengerova dat. 1507 v Koubě bez bližší datace, tamtéž.

²⁵⁾ Dopis Hanse Lorence vicedomovi Eibovi dat. 22. 10. 1507, tamtéž.

²⁶⁾ Šlechtici shromáždění "im geleger zu Kam" vicedomovi Eibovi 27. 10. 1507, tamtéž.

²⁷⁾ Dopis dat. 30. 10. 1507 v Koubě, tamtéž.

²⁸⁾ Falcké žaloby na vpády Domažlic, Švambergků a dalších v Hraničních spisech SÚA, Gränzverhandlungen zwischen Böhmen und Balern, sign. RG 143, f. 37-4

²⁹⁾ Četné listiny k záští Andrla z Bachu proti Plzni publ. Strnad J., Listář královského města Plzně II, Plzeň 1905, s. 561 a d.

³⁰⁾ O Jorgu Rabovi české žaloby v Hraničních spisech, Gränzverhandl., sign. 145, f. 261

Poslední zpráva o existenci rytířsko-měšťanského svazu Jana Klenovského je datována 2. listopadu roku 1507 na Klenové. Odtud opět urguje „hauptman der Gesellschaft“ Jan Klenovský restituci škod způsobených Burianovi Fremutovi a Janovi Příchovskému.³¹⁾

Z dokumentů o česko-falckém jednání v Chebu roku 1510 je zřejmé, že požadované náhrady nebyly Fremutovi ani Příchovskému poskytnuty, navíc ještě přibýly žaloby Jana Klenovského a Přibíka Koce na škody způsobené z Falce pálením a loupením. Naopak z falckých žalob vysvítá, že Jan Klenovský na přelomu let 1507-1508 začal podporovat opovědníky Falce, kteří vodili na Klenovou a Žinkovy své zajatce a tam na nich vymáhali výkupné. Nelze ověřit žalobu, že koubský úředník Ludvík z Habsberka najímal proti Klenovskému úkladné vrahy, jisté však je, že zajal krčmáře z Klenové, jenž údajně měl někde v hraničním lese číhat na projíždějící formany, nechal ho útrpně tázat a pravděpodobně i popravil.³²⁾

Vedle toho je evidentní, že Heřmanovi Janovskému nerušeně pokračujícímu v soukromé válce proti Falci, bylo na Klenové poskytováno veškeré pohostinství, neboli, jak se tehdy říkalo, byla Klenová pro Janovského „otevřený zámek“. Nebylo divu, že Janovský se často na Klenovou uchýloval. Přibíkem z Klenové a jeho vnukem Janem přestavěný hrad byl na svou dobu velice moderně opevněn,³³⁾ naproti tomu janovická tvrz, jak se nejednou ukázalo v druhém desetiletí, nebyla příliš bezpečnou fortifikací. Výstavná a dobře opevněná Klenová snad měla plnit obdobnou funkci jako „akciový hrad“ Rýzmberek. Předurčovala ji k tomu také vynikající strategická poloha na silniční síti.

Rytířsko-měšťanský svaz Jana Klenovského tedy - jak můžeme vyvodit z česko-falckých jednání v Chebu v roce 1510 - funkčně neuspěl. Sám Klenovský se dal na cestu ozbrojené svépomoci, o akcích královských měst v prácheňském a plzeňském kraji nevíme nic. Jedině Klatovy jsou uváděny ve falckých žalobách jako město, které poskytovalo útočiště nepřátelům Falce. Jistým vodítkem nám může být postoj Plzně, pro níž falcké komunikace směrem na Norimberk, s kterým krajské město mělo čilé obchodní styky podpořené i diplomatickou, špionážní a vojenskou spoluprací, byly přímo životodárné tepny. Můžeme zde také více než v jiných městech bývalého rýzmberského landfrýdu předpokládat silný vliv Petra z Rožmberka, o jehož negativním postoji k landfrýdu byla už řeč.

Plzeň měla nejvážnější důvody mocensky vystoupit proti Falci, přesto tak neučinila. Městská rada sice neodbytně vyžadovala na falckrabím

³¹⁾ Dopis je adresován vicedomovi Eibovi a je v muz. dipl., Amberg, Böhmen 1120

³²⁾ Listinný materiál k jednáním mezi Falci a Čechami v r. 1510 je velmi bohatý. První z nich, svatoblažské, na počátku února v Chebu, je dokumentováno opisy SÚA z amberského archívu, Fasz. Böhmen k tomuto datu, dále v muz. dipl. ANM, K.b. geheim Staatsarchiv München, sign. 531/68. Druhé, svatovavřínecké, z poloviny srpna rovněž v Chebu, také v muz. dipl. ANM tamtéž a také v Hraničních spisech, Gränzverhandlungen..., sign. RG 143, f. 15-57

³³⁾ O hradu Klenové po stránce fortifikační. Menclová D., České hrady II, Praha 1972, s. 304-308

restituci škod z období záští Andrla z Bachu a za ním stojících Gutštejnů, ale na druhé straně měla i stálou péči o bezpečné glejtování svých obchodníků na falcké půdě.

Na funkčním zániku rytířsko-měšťanského svazu v jihozápadních Čechách koncem roku 1507 se nesporně podílelo i silné zostření stavovských rozporů mezi šlechtou a královskými městy. V červenci tohoto roku počíná záští Jiříka Kopidlanského proti Starému Městu pražskému, kterým se zakrátko musela cítit ohrožena i Plzeň a po ní další královská města na jihozápadě. Koncem srpna dorazil Kopidlanský s více než třiceti hrdlořezy na Janovice poté, co u Cerhovic oloupil pražské obchodníky přijíždějící z bartolomějského jarmarku v Plzni.

Pragmaticky uvažujícím měšťanům se v takové situaci muselo jevit spojenectví se sousedními rytíři velice labilní. Sám hejtman spolku Jan Klenovský byl nejlepším příkladem bezzásadovosti a kolísavosti nižší šlechty, neboť v březnu roku 1507 podepsal spolu se Zdeňkem Lvem z Rožmitálu a dalšími úhlavními politickými odpůrci měšťanského stavu nepřátelský zápis proti královským městům, vyvolaný mimo jiné také popravou Jana Bavúrka v Plzni.³⁴⁾ Je sice možno si položit otázku o upřímnosti postoje Jana Klenovského při podpisování tohoto zápisu, protože nikde nenalzáme byť jedinou zmínku o jeho nepřátelském počínání proti městům, nicméně už samotné přivěšení pečeti k tomuto dokumentu muselo vzbudit nedůvěru k hejtmanovi svazu. Je ovšem otázkou, zda o tom městské rady vůbec věděly, případně zda Klenovský svůj souhlas s protiměšťským zápisem nějakým způsobem neodvolal.

Důležité je však mlčení českých, bavorských a falckých pramenů o existenci rytířsko-měšťanského svazu od konce roku 1507. Ani Jan Klenovský se už později nikde netituluje jako hejtman společenstva. Je zřejmé, že zrychlená polarizace mocenských sil mezi stavy zasáhla silně i český jihozápad, a že královská města v plzeňském a prácheňském kraji byla stále více poutána k celozemskému měšťanskému svazu pod vedením pražských měst. Toto spojenectví jim dávalo podstatnější a stabilnější záruky pro jejich politickou a hospodářskou aktivitu, než koalice s málo vlivnými a majetkově nepřiliš silnými rytíři, kteří navíc při svém militérním životním stylu se dali snadno vtáhnout do neustále se obnovujících soukromých válek.

Velice příznačné pro tuto skutečnost je psaní Petra z Rožmberka Heřmanovi Janovskému z roku 1508. Krumlovský pán v něm chronickém opovědníkově důrazně vytýká, že napadl na svobodné silnici jeho formany z Prachatic a na adrese je výmluvně určen: Janovice nebo Klenová.³⁵⁾

³⁴⁾ Zápis šlechty proti městům v AČ 6, s. 346

³⁵⁾ Přesněji "Janowicz alias Klenow". Dopis je publ. v Arch. čes. 11, s. 133

Vcelku efemérní existence obou spolků, rýzmberského a klenovského, však zůstává důležitým svědectvím nejen o přetrvávání politických tendencí doby poděbradské hluboko do období jagellonského, ale také o zápase panské oligarchie s městy o získání „druhého stavu“.

Skutečnost, že integrační aktivity rytířsko-městské zaznamenáváme právě u jihozápadní hranice Čech, byla nemálo podmíněna specifickými problémy této oblasti. Okolí bavorské a hornofalcké hranice bylo v sledované době rozhodně nejneklidnější pohraniční oblastí Čech a chronické a možno říci, že „tradiční“ rozbroje se šlechtou a poddanými wittelsbašských knížectví oslabovaly značně stavovské rozpory i v době jejich mimořádného vyhrocení. Nejlepším příkladem tohoto jevu jsou ne náhodou Domažlice, ležící nejbliže „horké hranice“, které se bez velkých rozpaků spojily k loupežným a paličským vpádům do Horní Falce mimo jiné i s pány Švihovskými z Rýzemberka, jejichž politické spříznění s náčelníkem panské oligarchie Zdeňkem Lvem z Rožmitálu je dobře známo. Válečná aktivita Domažlic proti Falci však už přesahuje rámec této studie a je rozvedena jinde.